

3. Skutnabb-Kangas Tove. Multilingualism and education of minority children [Text] / Skutnabb-Kangas Tove. – L. : 1988. – 289 p.
4. Tomlinson J. Cultural Imperialism: A Critical Introduction [Text] / John Tomlinson. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1991. – 312 p.
5. Pennycook A. D. English and the Discourses of Colonialism [Text] / A. D. Pennycook. – N.-Y. : 1998. – 186 p.
6. Pennycook A. The Cultural Politics of English as an International Language [Text] / Alastair Pennycook. – L. : Longman, 1994. – 446 p.
7. Fishman D. Can Threatened Language Be Saved? [Text] / D. Fishman. – Clevedon Multilingual Matters, 2000.
8. Dalby A. Language in Danger. The Loss of Linguistic Diversity and the Threat to Our Future [Text] / A. Dalby. – Columbia University, 2002. – 329 p.
9. Holborow M. The Politics of English [Text] / M. Holborow. – Sage, 1999.
10. Phillipson R. Linguistic Imperialism – African perspectives [Text] / Robert Phillipson // English Language Teaching Journal. – 1996. – 50 (2). – P. 160–67.
11. Steiner G. After Babel: Aspects of Language and Translation [Text] / G. Steiner. – Oxford University Press, 1975. – 520 p.
12. Graddol D. The Future of English: A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21-st century [Text] / David Graddol. – The British Council, 1997. – 66 p.
13. Krauss M. The World's Language in Crisis [Text] / M. Krauss. – Language 60, 1992. – P. 4–10.

Козак Т. М. Теорія лінгвістического імперіалізма як реакція на глобальне розповсюдження англійського мови.

Глобальне розповсюдження англійського мови

воспринимается неоднозначно в разных странах. Концептуальной основой, которая бы объяснила сопротивление распространению английского стала теория лингвистического империализма. Сторонники этой теории считают, что через язык англосаксонские страны усиливают свое мировое доминирование. Английский выступает и инструментом проникновения в культуру, а потому рассматривается этносами, как попытка подавить их национальную идентичность.

Ключевые слова :англійський мови, мови міжнародного спілкування, лінгвістический/мовний імперіалізм, глобалізація, засіб міжнародного спілкування, мовні права.

Kozak T. The theory of linguistic imperialism as the reaction to global spread of English.

The Global Spread of English which is perceived quite differently in different countries is highlighted. The essence of resistance to the spread of English which has acquired the conceptual framework in the well-known theory of “Linguistic Imperialism” is revealed. The supporters of this theory consider that in this way Anglo-Saxon countries are trying to strengthen their world domination. It is emphasized that English, on the one hand, performs the functions of the means of international communication, whereas on the other, acts as the means of cultural penetration into civilizational environment of other languages.

Keywords: English, the language of international communication, linguistic imperialism/language imperialism, globalization, the means of international communication, linguistic rights.

Надійшла до редакції: 21.04.14 р.

УДК: 32: 008 (477)

В. В. Козьма

Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

ДОБРОБУТ НАЦІЇ - КЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто особливості формування та функціонування середнього класу в Україні як одного з головних акторів на соціально-політичній сцені від успішної «гри» якого напряму залежить економічний розвиток та, відповідно, добробут всієї нації. Аналізується значимість середнього класу в процесі зниження соціальної напруги в суспільстві, його світоглядні та політичні орієнтири.

Ключові слова: клас, середній клас, добробут, стабільність, цінності.

Будь-яка політична сила що прагне прийти до влади в своїй передвиборчій програмі запевняє нас, виборців, що саме ця політична сила чи саме цей політик нарешті зможе забезпечити нам достойний рівень життя та добробут всієї нації. Відсіваючи зерно від полову спробуємо проаналізувати, а що саме може слугувати отим універсальним показником добробуту. Які об'єктивні критерії дають змогу визначати ступінь добробуту того чи іншого суспільства? Що саме може бути тим лакмусовим папірцем, який визначає зрілість так званої «держави добробуту» і чим саме багата така держава? На нашу думку, головним чинником, що може вказувати на багатство чи достаток нації є наявність в такому суспільстві широкої верстви заможних людей, мова йде про існування значної кількості середнього класу. «Саме велике зло вже відбулось, коли є бідні, яких потрібно захищати, і багаті, яких треба стримувати. Тільки у відношенні до людей з середнім достатком закони діють зі всією силою; вони в рівній мірі безсильні і проти скарбів багача і проти злиднів бідняка; перший їх обходить, другий від них вислизає; один рве павутиння, а другий через нього проходить».

Ось чому одна з самих важливих справ Уряду: попереджати надмірну нерівність станів, не віднімаючи при цьому багатств у їх власників, але позбавляючи всіх

інших можливості накопичувати багатства; не будувати притулки для бідних, але захистити громадян від можливості перетворення на бідняків» [3, с. 124].

У будь-якому суспільстві є багаті, бідні та середні, питання тільки в їх кількості. Сучасна схема класового поділу виглядає таким чином: 25% – багатих, 25% – бідних та 50% – середніх. Такий (чисто теоретичний) розподіл вказує на стабільний здоровий розвиток суспільства. Як правило, в розвинених країнах світу, відсоток середніх значно перевищує показник в п'ятдесят відсотків.

Аналізуючи роль та значення середнього класу в сучасному суспільстві, переважна більшість дослідників сходяться в оцінках його стабілізуючої функції. Наявність потужного середнього класу – основна гарантія стабільності суспільства і навпаки – його відсутність може бути показником потенційної напруги і, відповідно, таке суспільство більш вразливе. Соціальна нерівність, відсутність середнього класу, як правило, призводять до необхідності встановлення авторитарних режимів політичної влади, жорстких форм правління. Тоді як наявність сильного (економічно, та політично свідомого) середнього класу дає можливість проводити ліберальні та демократичні зміни в країні.

Про стабілізуючу роль середнього класу написано багато в західній соціально-філософській та

політологічній літературі. Проте, важливо зазначити, що не завжди обґрунтування такої ролі базувалося на об'єктивних засадах. Дослідники при цьому часто керувалися не пізнавальним інтересом, а виходили з певного ідеологічного замовлення. Однак, безумовно, стабілізуюча функція середнього класу має і свої об'єктивні причини.

Твердження про стабілізуючу функцію середнього класу вперше з'являються у працях класиків теорії соціальної стратифікації. Навіть К.Маркс, який ігнорував проблему середнього класу в принципі, мусив визнати, що останній складає основу влади пануючих соціальних класів [1. с. 636]. Апогею ця думка досягає в 1950-х роках в працях північноамериканської структурно-функціональної школи. На іншому боці Атлантики теорії «нівельованого суспільства середнього класу», «суспільства споживання», «безкласового суспільства» набувають неабиякої популярності. Наприклад, на III Всесвітньому соціологічному конгресі представницькою групою соціологів, зокрема Т.Маршаллом, було заявлено про природну смерть класів в класичному розумінні та виникнення суспільства середнього класу. Для обґрунтування цієї теорії використані наступні аргументи:

- ліквідації принципів відмінностей, перш за все нерівності між людьми, сприяв процес набуття всіма членами сучасного суспільства рівного соціального статусу, загального громадянства та прав;

- соціальний статус та, відповідно, траєкторія життя, яка характерна для традиційних суспільств, змінюється тепер статусом заснованим на досягненнях, мобільність стає необмеженою, причому як «вверх» так і «вниз» по соціальній ієрархії;

- під дією процесів «відмирання держави», «дифузії власності», «децентралізації влади» в індустріальному суспільстві зникає панування людини над людиною;

- зміщення значної частини економічно активного населення в сектор послуг під дією науково-технічної революції та викликаних нею соціальних змін призвело, з одного боку, до зменшення кількості робітників, зайнятих в традиційних галузях промисловості, з іншого – до чисельного збільшення білих комерційців та кваліфікованих робітників, яких тепер почали зараховувати до середніх верств (в залежності від методів підрахунку ця цифра може коливатися від 50 до 80 відсотків);

- сам факт розміщення середнього класу в середині класової ієрархії сприяє зняттю напруги між полярними соціальними групами (між бідними та багатими);

- економічний добробут середнього класу стримує його включення в радикальні соціально-політичні рухи. Одній частині середнього класу властиве індивідуальне відношення до політики, іншій – підтримка центристських громадських рухів та політичних партій;

- найбільш характерним терміном, який дозволяє визначити соціально-політичний статус середнього класу, є категорія «консерватизм».

Формування середнього класу напряму пов'язане з нейтралізацією зростаючої соціальної нерівності, яка призводить до соціальних конфліктів в суспільстві та перешкоджає стабільному розвитку. Виникає питання: якщо не збільшуватися прошарок середньої верстви то до яких наслідків призведе різке розшарування суспільства та, зокрема, збільшення кількості бідних людей? І як довго в часі може існувати такий стан речей?

Таке суспільство ніколи не буде стабільним. В ньому будуть постійно виникати різноманітні конфлікти.

Найбідніше населення навряд чи стане соціальною базою реформ які проводяться в країні, без підтримки та масового залучення цієї верстви населення неможливе жодне реформування.

У зростанні соціальної поляризації можемо спостерігати ознаки соціальної, а потім і фізіологічної деградації основної маси населення. Найбідніші верстви знаходяться за межею фізіологічно допустимого мінімуму споживання. Для них доступними є тільки мінімальні речі для підтримання життєдіяльності. Вчені різних країн світу зауважують одну спільну закономірність: чим бідніше людина, тим вона економічно пасивніша. Щоб розпочати свою справу, необхідно мати стартовий капітал. Шляхи вирішення цього питання, які пропонуються нашою державою, відсутніх результатів не дали і дати не можуть. Монополізація української економіки великим бізнесом практично знищує в зародку середній та малий бізнес. Сфера діяльності такого підприємництва обмежена, лівова частка з них працює за схемою «купи-продай».

У політичному відношенні такі люди піддаються легкому впливу різноманітних радикальних сил які закликають до негайного вирішення всіх проблем в суспільстві крайніми методами. Політичні орієнтири цієї верстви схильні до пошуку винних у своїх бідах та негараздах, неабиякого поширення набувають перерозподільні настрої, ідеалізування «сильної» руки, тощо. Саме такі настрої у буремні роки революції та громадянської війни в Україні в 1917-20-х роках минулого століття майже повністю знищили прошарок середніх верств, перш за все власника землі. Остаточо цей процес був завершений страшним голодом 1932-33 років.

Невеликий прошарок середнього класу, який за роки незалежності України, покладаючись тільки на власні сили, зміг пробитися крізь товщу державного бетону (за різними підрахунками ця цифра становить сьогодні 10-12%) , як і на початку ХХ століття, знову стоїть на межі свого існування, хіба що чинники що спричинили цей процес дещо інші. Сьогодні він розмивається під тиском світової фінансово-економічної кризи, виживає в умовах олігархічно-монополізованої економічної системи. Відсутність державної допомоги, податковий тиск, тотальна корупція та рейдерські захоплення, недоступність дешевого кредитування призводять до масового закриття або скорочення виробництва перш за все у малому та середньому бізнесі. Викликають здивування ті методи боротьби із наслідками фінансово-економічної кризи які свого часу пропонував український уряд. Це, зокрема: посилення податкового тиску, збільшення акцизних зборів з усіх видів пального, значне підвищення кредитних ставок і т.п. В свою чергу це призводить до подорожчання транспортних послуг, зростання цін на всі види товарів та послуг. І так по колу двадцять два роки підряд. Подібні «антикризові програми та реформи» завдають відчутного удару перш за все по середньому класу. Наслідком таких дій стає загострення і без того болючих питань соціального розшарування, збідніння та деградація масових верств населення. Мова йде про виживання а не про розбудову «держави добробуту». Знищивши під корінь паростки середнього класу, Україна може зіткнутися з вкрай небажаним для суспільства соціальним конфліктом, перерозподільними настроями, зростанням криміналітету тощо. Якщо колесо історії і справді обертається по колу, то може хоч колію варто змінити? В Україні це колесо попало в такий яр, виїхати з якого можна тільки об'єднавши спільні зусилля всієї нації і, що найголовніше, замінити «старий» двигун,

але це тема зовсім іншої розмови. Сьогодні, зі зміною влади, після трагічних подій осені 2013 та зими 2014 року, покладаємо надію на новий уряд який в своїй програмі задекларував проведення кардинальних реформ.

Для забезпечення стійкого розвитку суспільства важливо визначення умов, за яких такий розвиток може бути можливим. Про такі умови писав свого часу П. Сорокін [2, с. 175]. Він встановив, що стійкість суспільної системи залежить від двох основних параметрів: рівня життя більшості населення та ступеню диференціації прибутків. Чим нижче рівень життя та добробуту і чим більша різниця між бідними та багатими, тим популярніші заклики до зміни влади та перерозподілу власності з відповідними практичними діями. Наявність же чисельно-розвиненого середнього класу в країні вказує на те, що основні параметри суспільства збалансовані та стійкі.

Стабілізуюча роль середнього класу проявляється в різних аспектах:

- в процесі зниження соціальної напруги в суспільстві;
- в діяльності представників цієї верстви як акторів перетворень, що відбуваються в країні;
- в формуванні нової ідеології та суспільної психології, адаптованої до змінних умов економічного життя.

В свою чергу, кожне з розглянутих напрямлень багатоаспектне.

Що характеризує наявність значного середнього класу в суспільстві? Те, що більша частина населення має достатній рівень прибутку, що відповідно дозволяє їм мати високий рівень споживання, формує достойний спосіб життя (гарні житлові умови, якісне харчування, наявність побутової техніки, меблів, автомобіля, користування послугами платної медицини тощо). Крім того, наявність розвиненого середнього класу вказує на те, що більшість населення має достатньо високий освітній рівень, який дозволяє отримувати високу заробітну плату за своєю інтелектуальною працею. Якщо в суспільстві переважає більшість людей належить до середнього класу, то це означає, що в цьому суспільстві їм забезпечується гарний рівень життя, а люди задоволені тими умовами, які існують в такому соціумі. Все вище сказане призводить до стабільності такого суспільства та одночасно створює передумови для подальшого прогресивного розвитку.

Люди середнього класу при подібній стабільності прагнуть не тільки зберегти свій статус-кво, але і створити в самому суспільстві систему гарантій, які здатні виключити негативні перепади суспільного розвитку.

Сучасний український середній клас не володіє в повній мірі всіма розвиненими характеристиками середнього класу в західному розумінні. В силу своєї відносної небагаточисельності, нестійкості він ще не може виступати в повній мірі соціальним стабілізатором. Більше того, саме суспільство ще не створило умов, які могли б привести до стабільного зростання середнього класу. Сьогодні йому самому доводиться боротися з державно-бюрократичним апаратом, щоб створити подібні умови. А внаслідок останньої світової фінансово-економічної кризи і взагалі мова йде про можливість існування цієї верстви в нашій країні. Разом з тим, як показує досвід розвинених країн, в середнього класу, насправді є могутній потенціал, який ще чекає свого часу щоб стати локомотивом справжніх перетворень в нашій країні.

Так, говорячи про потенційну значимість середнього

класу в процесі зниження соціальної напруги в суспільстві, можна відмітити вагому роль середнього класу при вирішенні проблеми з безробіттям, тобто у справі забезпечення зайнятості населення. Мова йде, перш за все, про створення робочих місць в малому та середньому бізнесі, про забезпечення відповідних прибутків тих, хто зайнятий в такому бізнесі. Крім того, малий та середній бізнес впливають на вторинну зайнятість населення. Вторинна зайнятість в умовах трансформування економіки розглядається як один з головних засобів адаптації людей до існуючих реалій.

Стабілізуюча функція середнього класу проявляється також у формуванні та трансляванні певних ціннісних орієнтацій, в тому числі і власних поглядів на економічні та політичні перетворення. Так, ідеалом у економічній сфері розвитку країни, для більшості представників середнього класу є економіка, в основі якої лежить розвиток приватної власності з елементами державного регулювання. У політичній сфері – це, перш за все, гарантія прав та свобод, недоторканість приватної власності, цінності демократії та відкритого суспільства тощо.

Прагнення зберегти свій соціальний статус, матеріальне становище, змушують представників середнього класу бути досить обережними в оцінках соціально-економічної ситуації в країні і підтримувати як правило ті політичні сили, програми яких направлені на зміцнення стабільності та прогнозованості.

Середній клас, не виробивши власної ідеології, намагається бути політично та ідеологічно нейтральним. У всіх його прошарках більшість складають ті, хто взагалі себе ідеологічно не ідентифікує з жодною політичною течією. Політологи говорять про низьку політичну активність середнього класу.

У будь-якому розвиненому суспільстві середній клас, визначаючи свій політичний вибір, багато в чому впливає на політичні орієнтири всього суспільства. Він виступає в якості ретранслятора базових ціннісних установок, моделей поведінки, ідейно-політичних та електоральних орієнтацій тощо. Середній клас транслює зразки поведінки, які зумовлюють стійкість суспільства, стабільність його функціонування. Світоглядні орієнтири цього класу протистоять субкультури бідності з її підвищеною агресивністю та озлобленістю, культом сили та рівності, звинуваченнями інших у власних бідах, специфічному розумінню успіху в житті тощо. Культура середнього класу виступає з інших позицій, вона направлена на закріплення власного успіху, пропагує культ опори на власні сили, ділову активність тощо.

Стабільність в суспільстві передбачає також існування вертикальної мобільності між різними соціальними верствами. Проте, процес модернізації українського суспільства ніяк не супроводжується збільшенням такої мобільності. Утримується «закритість» вищих соціальних груп незалежно від проведення реформ. Продовжує зростати прірва не тільки між нижчою та вищою верствою суспільства а й між середніми та вищими верствами. Перехід з середньої верстви до вищої стає практично неможливим.

У своєму нинішньому стані середні верстви України не можуть виступати в якості соціального стабілізатора суспільства та носія суспільного прогресу. Для цього їм не вистачає економічної незалежності, високого достатку та стимулюючих інституціональних умов ділової та творчої діяльності.

В Україні склалася ситуація коли, «старі» верстви

середнього класу, які не змогли пристосуватися до нових реалій новоствореної економіки, опинилися, саме за економічними показниками, виключеними із середнього класу ринкового типу. Хоча за рівним освіті, професійними ознаками вони при сприятливому економічному розвитку могли б увійти до складу середнього класу сучасного типу. За своїм економічним станом ці верстви належать до нижчого класу, а по способу життя та культурі – до середнього. А це означає, що у середнього класу в Україні є величезний потенціал, який складається із тих верств, які раніше відносились до середнього класу неринкового типу.

Таким чином, з одного боку, наявність розвиненого середнього класу свідчить про стабільність того суспільства, в якому він існує, з іншого – саме існування та функціонування середнього класу створює подібну стабільність в суспільстві, а саме:

- із-за наявності великої кількості людей, які належать до такого класу, володіють достатнім рівнем прибутку, що забезпечує їм достойний рівень життя і які прагнуть зберегти та примножити встановлений статус-кво;

- із-за високого освітнього рівня, що дозволяє пов'язувати із середнім класом модернізаційні ефекти суспільного життя;

- із-за ділової активності цих верств, чий бізнес передбачає бути акторами економічного та суспільного життя в цілому;

- із-за соціального потенціалу середніх верств (вплив на рівень зайнятості через малий та середній бізнес, рівень споживання та його якісні характеристики, освоєння тих сфер бізнесу, які не доступні або не вигідні великим фірмам, трансляція певних центристських ідей та ідеалів індивідуальної активності тощо);

- із-за особливого соціально-просторового положення середнього класу в соціальній структурі, що дозволяє йому бути соціальним буфером між нижчими та вищими верствами суспільства, знімати соціальну напругу, виступаючи каналом вертикальної мобільності.

До середнього класу входять, як правило ті, хто має економічну незалежність (володіє підприємством, фірмою, офісом, приватною практикою, своєю справою) або чітко виражену професійну орієнтацію (вчені, адвокати, менеджери середньої ланки тощо). Це саме ті функції, які суспільством не тільки високо цінуються, але і високо оплачуються.

У підсумку зазначимо, що соціальна структура українського суспільства суттєво відрізняється від західних. Якщо там середні класи одночасно є носіями національної культури, організаторами соціального дискурсу верхів та низів, гарантами соціальної стабільності суспільств, то в Україні ці функції якщо і виконуються, то тільки частково, різними суб'єктами і тому малоефективні.

У нормальному ринковому суспільстві більшу частину

прибутків повинен приносити середній клас (самий масовий платник податків). Відповідно, чим більший середній клас, тим більша податкова база, тим більше передумов для розбудови «держави добробуту» та збагачення всієї нації. В соціально-економічному плані середні верстви виступають носіями тенденції стирання протиріч між змістом праці різних професій, міським та сільським способом життя тощо. У сфері сімейних відносин середні верстви є провідником традиційних цінностей, поєднуючи їх з орієнтацією на рівність для чоловіків та жінок в освітніх, професійних та культурних відношеннях. В політичному плані для них характерним є незначне розшарування навколо центру політичного спектру, що робить їх оплотом стабільності, еволюційного характеру суспільного розвитку, створює сприятливі умови для формування та функціонування громадянського суспільства.

Тому, без перебільшення, можна назвати середні верстви справжніми гарантами соціально-політичної стабільності та економічного процвітання суспільства – їх роль в цій якості була б особливо корисною для сучасної України.

Бібліографічні посилання

1. Маркс К. Теории прибавочной стоимости (4-й том Капитала) [Текст] / К. Маркс, Ф. Энгельс // Соч. – Т. 26. – Ч. II. – С. 636.
2. Сорокин П. Голод и идеология общества. Квинтэссенция [Текст] / П. Сорокин. – М., 1990. – С. 743.
3. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. О политической экономии [Текст] / Жан-Жак Руссо. – М. : Изд-во «Наука», 1969. – С. 124–125.

Козьма В.В. Достаток нации – главный элемент сталого развития.

Рассмотрены особенности формирования и функционирования среднего класса в Украине как одного из главных акторов на социально-политической сцене от успешной «игры» которого напрямую зависит экономическое развитие и, соответственно, достаток всей нации. Анализируется значение среднего класса в процессе снижения социального напряжения в обществе, его мировоззренческие и политические ориентации.

Ключевые слова: класс, средний класс, достаток, стабильность, ценности.

Kozma V. Prosperity nation - a key element was the development.

The peculiarities of formation and functioning of the middle class in Ukraine as one of the main actors on the socio-political scene on the successful «games» which depends directly on economic development and, accordingly, prosperity of the nation. Analyze the meaning of the middle class in the process of reducing social tension in society, its ideological and political orientation.

Key words: class, middle class, prosperity, stability and value.

Надійшла до редколегії: 12.04.14 р.

УДК 327(571)

О. Ю. Кондратенко

Институт міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ СТАТУС СУЧАСНОЇ РОСІЇ: ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти зовнішньої політики РФ у контексті аналізу трансформацій її геополітичного статусу після розпаду СРСР. Також представлено та проаналізовано бачення концепції євразійської геополітики різними авторами. Висвітлено геополітичну та геоekonomічну діяльність Росії у площині її двох зовнішніх ключових векторів європейського та євразійського. Особливо звернуто увагу на економічні відносини РФ з АТР.

Ключові слова: геополітика, геоekonomіка, геополітична стратегія, євразійська доктрина, Росія.